

IRODALOM

FOLYÓIRATCIKKEK

BIERAU, D.: Neue Methoden der Volkszählung. – Der Test eines registergestützten Zensus. (A népszámlálás új módszerei. – Egy nyilvántartásokra támaszkodó census tesztje.) *Wirtschaft und Statistik*, 2001/5. 333–341. p.

A legutóbbi népszámlálást a volt Német Szövetségi Köztársaságban 1987-ben, az egykori NDK-ban 1981-ben tartották. Németországban évenként készül mikrocensus, a statisztikai rendszer minősége lehetővé teszi az EU 2002/2003-as adatigényének kielégítését. Természetesen az időnkénti „leltárra” szükség van. Az ENSZ szerint a tagországoknak lehetőség szerint tízévenként, a 0-ra végződő években ajánlott népszámlálást lefolytatni. Ehhez a javaslatához csatlakozva az EU irányelvet bocsátott közre, amely a tagjai számára a 2001. év első felét jelöli meg erre a célra. Igen sok ország tartja magát ezekhez az időpontokhoz, a lebonyolítás azonban a különböző feltételrendszerek miatt eltérő: van, ahol a hagyományos, interjú-alapú a számlálás, de például az észak-európai országokban elsősorban a meglévő nyilvántartásokon alapul. Számos állam, így Németország is keresi a módját a drága, közvetlen megkérdezésre épülő módszer – legalábbis részleges – behelyettesítésének. A Szövetségi Statisztikai Hivatal a tartományokkal és a településekkel együttműködve kidolgozott egy új népszámlálási modellt, melynek lényege, hogy a lakcímnnyilvántartásokra és a Statisztikai Hivatal munkaügyi adataira épül, az épületek és lakások adatait pedig a tulajdonosok postai úton történő megkeresésével veszi számba. A különböző forrásokból nyert adatokat statisztikai valószínűségi vizsgálatnak vetik alá, majd a „statisztikai” háztartásokkal kombinálva egy adatbázissá vonják össze. A cél azonos a hagyományos adatfelvétellel, azaz, hogy minden személy adatai kiértékelhetők legyenek valamennyi szempontból, továbbá, hogy minden regionális egységre mélységében tagolt kiértékelést tegyen lehetővé.

A lakcímnnyilvántartás Németországban több mint száz éves és az idők folyamán csaknem egységessé vált. Az egykori NDK területén központilag vezették, a Szövetségi Köztársaságban ez a települések feladata. Az adatok becsült hibaszázaléka 1–4%-os, ezért nem vehetők figyelembe előzetes ellenőrzés nélkül, különös tekintettel a többszörös állandó lakhelyek kiszűrésére.

A társadalombiztosítási járulékot fizető foglalkoztatottakról, a munkanélküliekről és a továbbképzésben résztvevőkről rendelkezésre állnak nyilvántartások, azonban a korábbi censzusok gyakorlatától eltérően a képzettségi felmérést a naprakész és megbízható adatforrások hiányában mellőzni kell. Hiányoznak az önálló tevékenységet űzők, valamint az egyéb munkaviszonnyal rendelkezők, azaz összesen a munkaképes korú lakosság kb. 25%-ának munkaügyi adatai. Erre a csoportra kiegészítő, 10%-os személyes megkérdezéssel alapuló szűrőpróbát terveznek alkalmazni.

A lakások és épületek számlálásakor postán küldenek a tulajdonosnak kérdőívet és ezen a korábbiaktól eltérően a lakástulajdonos nevére és lehetőség szerint a lakáshasználók számára is rákérdeznek.

Az eljárás során a hibalehetőségeket a lehető legkisebbre szorítják le: a lakhelynyilvántartásokat a tartományi statisztikai hivatalok pontosítják, az épületek, lakások esetlegesen ellentmondásos adatait az illető háztartások megkérdezésével szűrik ki. Az

adatforrások kombinációja lehetőséget ad a kölcsönös ellenőrzésre. Valamennyi személyes adatot személyre vonatkoztatva kapcsolnak össze.

Ez az alternatív koncepció teljesen új a hivatalos német statisztikában. Elengedhetetlen tehát a felhasználandó nyilvántartások minőségvizsgálatára, a tervezett eljárások becslésére és javítására, az eredmények ellenőrzésére vonatkozó teszt lefolytatása, melyről 2001 januárjában nyújtott be törvénytervezetet a kormány. A próba során különösen fontos az adatvédelmi követelményeknek való megfelelés. Minden személyes vonatkozású adatot titkosan kezelve a statisztikai hivatalokban gyűjtenek és dolgoznak fel, ellenőriznek és javítanak. A neveket és aláírásokat a lehető leghamarabb törlik.

Az új eljárás várhatóan jóval kevesebbe kerül majd, mint a hagyományos, személyes megkérdezésen alapuló népszámlálás.

Sz. G. S.

HENNING, S.: Census 2000 in the United States of America: the decennial count analyzed from a historical perspective. (A 2000. évi népszámlálás az Amerikai Egyesült Államokban: a tízévenként megtartott census elemzése történelmi szempontból.) Zeitschrift für Bevölkerungswissenschaft, 2001/1. 85–125. p.

A tanulmány összefoglalja az USA demográfiai fejlődését az első népszámlástól, 1790-től kezdődően. Az eltelt kétszáz év alatt Amerika népessége 4 milliőről több mint 281 millióra növekedett. A születési gyakoriság, a halálozás és a vándorlások alapján mind az etnikai szerkezet, a korösszetétel, mind pedig az egyes települések, államok népességnövekedése erősen megváltozott.

A 2000. évi népszámlálást történelmi aspektusból szemlélve a szerző rámutat az előkészítés, a lebonyolítás és az eredmények kiértékelése terén történt változásokra. Kitérünk, hogy nem csupán a kérdések száma módosult az idők folyamán, hanem a társadalmi fejlődéssel a tartalmuk és megfogalmazásuk is átalakult. Kétségtelen, hogy magát az adatok felvételét is erősen befolyásolták az ország mindenkori gazdasági, társadalmi és műszaki változásai. Míg az első számlálások során a kérdezőbiztosok személyesen keresték fel a háztartásokat, az eredményeket pedig nyilvánosságra hozták az esetleges javítások céljából, ma a polgárok maguk töltik ki a levélben kapott kérdőíveket, és postai úton juttatják el az USA Népszámlálási Hivatalának. Az egyedi eredményeket a Hivatal adatvédelmi szempontból titkosan kezeli, az Egyesült Államok elnöke, vagy más legfelső szintű vezetők sem juthatnak hozzá olyan információkhoz, melyek lehetőséget adnak egy adott személy és a hozzá tartozó adatok azonosítására. Tevékenysége során a Népszámlálási Hivatal nagyban hozzájárult az országos fejlesztésekhez a kiemelt jelentőségű adatbegyűjtés, -feldolgozás és -közzététel területén.

A szerző hangsúlyozza a népszámlálási adatok hasznát és használatát többek között a politikában, a tudományokban és a gazdaságban. A Hivatal jelentős politikai megbízatása a népesség számbavétele az egyes államok kongresszusbeli reprezentációja céljából. A Szövetség és az államok különféle támogatási programjai mind népszámlálási adatokra épülnek. Bizonyos törvények betartását is a cenzuseredmények segítségével ellenőrzik, és az információkat a tudományos kutatásban is felhasználják. Települések terveihez, cégek piacutatásaihoz szolgáltatnak alapot. Összességében megállapítható,

hogy a tízévenkénti népszámlálás az ország status quo-ját jelenti adatok formájában és az adott időpontokban az Egyesült Államok fejlődésének mutatójaként szolgál.

A továbbiakban a szerző feltárja, hogy az eddigi népszámlálások során nem sikerült a teljes lakosságot számba venni. Különböző statisztikák szerint 1990-ben hozzávetőleg négy millióan (az össznépesség 1,6%-a) nem kerültek felmérésre. Úgy tűnik, a lakosságnak ezt a részét etnikai rassz és kor szerinti összetétel szempontjából módosítják. A spanyolok 5%-át, a feketék 4,4%-át figyelmen kívül hagyták az 1990-es népszámláláskor. Gyakori a lakásváltoztatás, a bizalmatlanság az állami tisztviselőkkel szemben; a hiányzó angol nyelvtudás vagy a népszámlálással szembeni előítélet is magyarázat lehet erre az alulszámlálásra. 2000-ben a Népszámlálási Hivatal megkísérelte elkerülni a problémát.

A népszámlálások lebonyolítása a jövőben változni fog, 2010-ben a hagyományos adatgyűjtés mellett feltehetően bevezetésre kerül az 1996 óta fejlesztett Amerikai Társadalmi Szemle („American Community Survey”). A változatlan számlálás csak a népességadatok számszerű megragadására szolgál majd, és a hosszabb terjedelmű szűrőpróba-felmérések megszűnnek. A census pontos jövőjéről azonban az USA Kongresszusa fog dönteni.

SZ. G. S.

GHEE, C.: Population review of 2000: England and Wales. (2000. évi népesedési körkép: Anglia és Wales.) Population Trends, 2001/4. 7–14 p.

Anglia és Wales népességszáma 52,9 millió fő volt a 2000. év közepén, ami 253 ezer fővel több, mint egy évvel korábban. A népességnövekedés negyedét a természetes szaporodás, háromnegyedét a nemzetközi vándorlás adta.

A népesség kor szerinti összetételét számos múltbeli esemény alakította. A közölt korfán jól látható még az I. világháború születéskieséseinek és az akkori influenzajárványnak a hatása, a II. világháború alatti magasabb halandóságnak és alacsonyabb termékenységnek, majd az azt követő baby boomnak a hatásai. Igen jól kivehető a hatvanas évek születési csúcsának, majd a hetvenes évek és az utóbbi esztendőik alacsony termékenységének lenyomatai.

Az eltartottsági arány 1981-ben volt a legmagasabb (67 eltartott 100 munkaképes korúra), azóta – a kilencvenes évek első felében észlelt átmeneti emelkedéstől eltekintve – folyamatosan csökken (értéke 1999-ben 100 munkaképes korúra jutó 62 eltartott volt), amely csökkenés a következő években is várhatóan folytatódik.

A nemzetközi vándorlási egyenleg, mint láttuk, pozitív volt az elmúlt esztendőben. A cél-, illetve származási ország szerint vizsgálva a nemzetközi vándorlást, az Egyesült Királyságot több brit alattvaló hagyta el, mint ahányan visszatértek külföldről. Ugyanakkor az országnak enyhén negatív vándorlási egyenlege van az Európai Unió országai-val, Ausztráliával, Új-Zéland-dal, Kanadával, az Egyesült Államokkal, míg jelentős pozitív egyenlege van Dél-Afrikával, Indiával, Pakisztánnal, Bangladdesszel és a közeli országokkal.

2000-ben 604 ezer élveszületés volt Angliában és Walesben, a csökkenés több mint 17 ezer, vagyis 3 százalékkal kevesebb, mint 1999-ben. A teljes termékenységi arány értéke 1,66 gyermek volt. A házasságon kívüli születések aránya 39 százalék volt,

amely születések túlnyomó többsége együtt élő pároktól származott. Évek óta a születések 7–8 százaléka származik csak egyedülálló anyáktól. A kor szerinti születések arányát vizsgálva megállapítható, hogy a harminc éven felüliek körében a születések gyakorisága tovább emelkedett, míg a 20–29 évesek termékenységének csökkenése folytatódott. A terhességmegszakítások száma 185 ezer volt 2000-ben. Ez azt is jelentette, hogy a fogamzások mintegy egynegyede fejeződött be terhesség-megszakítással, amely arány a 15–17 évesek körében már 43 százalék volt.

A halálozások számának csökkenő tendenciája 2000-ben is folytatódott, 538 ezer haláleset történt az országban, 3 százalékkal kevesebb, mint az előző évben. A csecsemőhalálozás mértéke is csökkent, értéke 2000-ben 6,5 csecsemőhalott 1000 élveszülöttre számítva. A csökkenő halandóság miatt a születéskor várható élettartam értékek is emelkedtek. 1981 és 1998 között az életkor növekedése a férfiaknál 71 évről 75,1 évre, a nőknél 77 évről 80 évre emelkedett.

1999-ben 264 ezer házasságkötés történt az országban, folytatódik a házasságkötések arányának hosszabb ideje tartó csökkenése. Jelentősen csökkent az első házasságkötések száma és aránya is. Az első házasságkötés-kori életkor az elmúlt tíz esztendőben mintegy 3 évvel lett magasabb.

A válások száma 1999-ben 141 ezer volt, 3 ezerrel kevesebb, mint az előző esztendőben. Ezzel már negyedik alkalommal volt kevesebb válás, mint az azt megelőző esztendőben, követve a házasságok csökkenő számát.

M. Á.

SCHWARZ, K.: Bericht 2000 über die demographische Lage in Deutschland. (Jelentés Németország 2000. évi demográfiai helyzetéről.) Zeitschrift für Bevölkerungswissenschaft, 2001/1. 3–54. p.

A 2000. év elején Németországban 82,2 millió ember élt, ebből 7,3 millió (9%) külföldi. Az utóbbi években a népességnövekedés lelassult: a halálozások száma tartósan magasabb volt a születésekénél (1999-ben 80 000-rel), a bevándorlások pedig egyre kisebb mértékben haladták meg a kivándorlásokat. A sok polgárháborús menekült visszatérését Boszniába és Koszovóba ellensúlyozta a német származású kitelepítettek visszatérése.

A népesség 23%-a 60 évnél idősebb, 21%-a 20 évnél fiatalabb, míg az országban élő külföldiek esetében ezek az arányok: 8, illetve 27%. További bevándorlások nélkül az elkövetkező évtizedekben gyorsuló népességcsökkenés következne be, mely hosszabb távon a 60 éven felüliek közel 40%-os arányához vezetne. Amennyiben a bevándorlás oly mértékű lenne, hogy a népességcsökkenést ellensúlyozná, az időskorúak hányada „csak” 30%-ra növekedne.

Az országon belül csökkent a népesség vándorlása az új szövetségi tartományokból a régiókba.

Csaknem 30 év óta igen nagy mértékben fogyott a házassági kedv, s ez vezetett ahhoz, hogy a ma fiatal nők és férfiak harmada várhatóan élete végéig nőtlen vagy hajadon marad. Egyre erősebben toródik ki a házasságkötési életkor is. 1998-ban 2 millió volt a házasságon kívüli együttélések száma, azonban ez a növekvő szám is elma-

rad a felnőtt korokban egyedül élők száma mögött. A házasságon kívüli életközösségeknek csak 28%-ában nevelkednek gyermekek.

Napjainkban minden harmadik házasság válással végződik, az újránházasságok egyre ritkábbak. 1998-ban a több mint 192 000 elvált pár 52%-ának volt kiskorú gyermeke. Ha a válási gyakoriság változatlan marad, egy napon minden ötödik házasságban született gyermek válási árvaságra jut.

A születések száma 25 éve csak kétharmada a generációs utánpótláshoz szükségesnek. Az 1998-as mikrocenzus szerint száz 35–39 éves nőre 143 gyermek jutott. Házasság, illetve partnerkapcsolatban élőknel 173 volt a gyermekek száma. Valamennyi 35–39 éves nő 26%-a, a házasságban élőknek pedig 13%-a gyermektelen maradt. Még rosszabb az arány a nagyvárosokban. A házasságon kívül született gyermekek aránya nyugatnémet területen eléri a 16, az új szövetségi tartományokban a 47%-ot. Figyelembe kell azonban venni, hogy e gyermekek egyharmada a szülők későbbi házasságkötése, további harmada pedig az anya más férfival kötött házassága folytán teljes családban nő fel.

A várható élettartam tovább nő, újszülött fiúk esetében jelenleg 74, lányoknál 80 év, ami az elmúlt 25 évben kerek négy év emelkedést jelent. Ennek a jelenségnek az erős hatása a nyugdíjbiztosításra, az egészségügyre és az idősgondozásra nyilvánvaló, befolyásolja azonban a munkaerő-potenciált, a családok életét, a kultúrát és a társadalom hatalmi viszonyait is.

A háztartások létszáma erősen csökkent, az egyszemélyes háztartások aránya 35%, számuk 1972 óta megduplázódott. A háztartások mintegy egyharmadát teszik ki a házasok, illetve gyermeküket egyedül nevelők. Ez az arány 25 évvel ezelőtt 46% volt. Három vagy több generációs háztartások szinte már nem is léteznek.

Az 1999-es mikrocenzus alapján a munkaképes korúak 10%-a munkanélküli, a Németországban élő külföldieknél ez az arány 18%. A 15–64 év közötti nők munkaerőpiaci részvétele a régi tartományokban 62,2% (1972: 47,7%), az újakban 73,2%. A régi tartományokban mért arány annak dacára nőtt, hogy az oktatásban való részvétel időben kitolódott, a nyugdíjkorhatár pedig csökkent. Figyelemre méltó azonban, hogy a részmunkaidőben foglalkoztatott nők (kiknek nagy hányada a megélhetéshez szükséges jövedelmet nem keresi meg, valamint megfelelő mértékű nyugdíjra nem számíthat) aránya nagyon magas.

A szerző elsősorban olyan demográfiai tényekről informál, amelyek napjainkban különös érdeklődésre tarthatnak számot. Ismételten utal arra, hogy a jelenségek tanulmányozásakor nem elhanyagolható a több mint 7 millió külföldi jelenlétének figyelembevétele.

Sz. G. S.

KYTIR, J. – WILD, H. D. – ZUSER, P.: Demographische Strukturen und Trends in Österreich 2000. (Demográfiai struktúrák és trendek Ausztriában 2000-ben.) Statistische Nachrichten, 2001/10. 732–750. p.

A 2000. évben Ausztriában közel 1500-zal volt magasabb a születések száma és az országba 17 300-zal több bevándorló érkezett, mint az előző évben. A népesség növekedése így ugyan valamivel nagyobb volt, mint 1999-ben, a '90-es évek átlagánál azon-

ban jóval alacsonyabb. A külföldi állampolgárok és hontalanok a lakosság 9,3%-át tették ki, ez több mint a kétszerese az 1997-es számnak, ami az EU polgárainak növekvő jelenlétére utal. A honosítások száma az állampolgárság megszerzésének szigorítása ellenére jóval meghaladta az 1993–1998 közötti mértéket, 3,2% új állampolgár jutott 100 osztrák lakosra. Többségük Jugoszlávia utódállamaiból és Törökországból érkezett 45 év alatti személy volt.

A nemek megoszlásában az idősebb korú nők magas hányada részben a második világháborúnak, részben a férfiak alacsonyabb várható élettartamának volt a következménye. A gyermekek és a fiatalok arányának csökkenése folytatódott: a 60 év feletti aránya 20,7%-ra emelkedett, a 15 év alatti gyermekek aránya 16,7%, a munkaképes korúaké 62,6% volt. Az élveszületések száma kismértékben emelkedett. Az egy nőre jutó átlagos gyermekszám (1,34) az EU igen alacsony, 1,45-ös átlagát sem érte el. A népesség reprodukciójához 36%-kal magasabb születési arányra lenne szükség.

Az átlagos termékenységi kor emelkedett, 2000-ben 28,2 év volt. A házasságon kívül születettek száma 1976 és 1992 között megduplázódott, majd visszaesett ugyan, de a házasságban születettek számának csökkenése miatt arányuk az összes újszülötthöz képest mégis nőtt, 2000-ben 0,8%-kal haladta meg az előző évit. A nem házasságban született gyermekek csaknem felét szüleik általában későbbi házasságkötésükkel legitimálják.

A házasságkötések száma harminc év óta tartó erős csökkenés után 1998-tól kezdődően 40 000 alatt stabilizálódott (1990-ben több mint 45 000-en kötöttek házasságot). Az első házasságok egyre magasabb életkorban kötöttek, arányuk 2000-ben is csökkenő tendenciát mutatott. Folyamatosan csökkent az osztrák állampolgárok egymás közötti házassági aránya a külföldiek és belföldiek közötti házasságkötési gyakorisághoz képest. Az 1999-es osztrák válási rekord 2000-ben megdőlt: 19 552 házasság bomlott fel, zömmel a házasság első 3–5 évében. A válási ráta 43,1%-os volt. Nőtt a válásokban érintett gyermekek száma.

A halálesetek száma öt év óta tartó csökkenés után történelmi mélypontot ért el, folytatódik tehát a fejlődés a várható élettartam növekedésében. Figyelemre méltó a fejlődés az idősebb korúaknál: egy ma 60 éves férfi várhatóan több mint 5 évvel tovább él, mint aki 1970-ben töltötte be ezt a kort. A csecsemőhalandóság évek óta 5 ezrelék alatt van, 2000-ben az előző évihez képest 10,9%-kal nőtt. Nagyon gyengén emelkedett a halvaszületések és a születés körüli (egy hetes kor előtti) halálozások száma.

A kivándorlásnál nagyobb arányú volt a bevándorlás. Az osztrák kivándorlók számára a fő célt többnyire valamely EU-tagország jelentette.

Sz. G. S.

HANIKA, A.: Volkszählung 2001: Vorläufige Ergebnisse nach Alter und Geschlecht. (A 2001-es népszámlálás előzetes eredményei életkor és nemek szerint.) Statistische Nachrichten, 2001/12. 904–909. p.

A tanulmány Ausztria népességének korszerkezetét vázolja fel a 2001-es népszámlálás még nem végleges adatainak alapján, összevetve a legutóbbi census eredményeivel.

Az ország népessége 2001-ben 8 065 465 fő, ebből a nők hányada 51,6%, az 1991-es censushoz képest nagyon gyengén csökkent. Az átlagéletkor 38,1-ről 39,7 évre emelkedett. Az 55 és 85 év közötti népesség korszerkezete egyértelműen kimutatja a világháborúk emberáldozatait, a gazdasági válság hatását a születések számára. A '60-as évek baby boomjának generációja ma 30–45 éves, a '70-es évek alacsonyabb, de viszonylag stabil születésszámait a '90-es évek erős visszaesése követi.

Tágabb korcsoportokat megkülönböztetve a népesség 16,8%-a 15 év alatti gyermek, 62,1%-a munkaképes korú és 21%-a 60 év feletti. 1991-ben a gyermekek aránya még 17,4%, a 15–60 év közöttieké 62,5%, a nyugdíjas korúaké pedig 20,1% volt. Az 5 évesnél fiatalabb gyerekek száma az utóbbi tíz évben drasztikusan, 9,3%-kal csökkent, nőtt azonban a 10–14 éves korosztályé 7,6%-kal, amit némiképp e korcsoport bevándorlása is erősített. A 15–19 évesek 3,3%-kal vannak kevesebben, azonban a 20–29 éves korosztály tíz év alatt a negyedével, 328 900 fővel csökkent. Az öregedési folyamat következményeként 15,7%-kal nőtt a 30 és 64 éves korosztály. A 65–69 évesek száma 15,1%-kal alacsonyabb a harmincas évek gyenge születési évei miatt. A 80–84 éves korosztály kivételével – mely az első világháború éveiben született – általában jóval magasabb az idős korcsoportok létszáma.

Az egyes tartományokban korszerkezet tekintetében nagy a különbség, nyugaton fiatalabb a lakosság, mint keleten. Az idősebbek aránya a gyengébb infrastruktúrájú, régi iparnegyedekben, a néhai keleti blokk határterületein magasabb.

Sz. G. S.

BAGAVOS, C. – FOTAKIS, C.: Demographic dimensions of labour force trends: national and regional diversities within the European Union. (A munkaezőiaci trendek demográfiai vonatkozásai: nemzeti és regionális különbségek az Európai Unión belül.) Genus, 2001/1. 83–107. p.

Az EU-ra vonatkozóan készült népesség-előrejelzések a munkaképes korú népesség lassú növekedését, majd 2010 után annak csökkenését vetítik előre. Ez alól Portugália, Luxemburg és Svédország lehet kivétel, ahol várhatóan mindvégig nő ennek a korosztálynak a száma, bár a növekedés mértéke ott is mérséklődni fog. A munkaképes korú népességben belül nőni fog az 50–64 évesek aránya. 1995-ben ez a korcsoport az összes munkaképes korúak 23–30 százalékát jelentette, 2025-ben pedig várhatóan 30–40 százalék lesz a részesedése. A magasabb érték Olaszországra, Németországra, Ausztriára és Spanyolországra, az alacsonyabb érték pedig Írországra, Svédországra és Finnországra lesz jellemző.

1995 és 2025 között a munkaképes korú népesség az EU átlagát tekintve várhatóan másfél százalékkal csökken. Országon belüli régiókat tekintve lesznek olyan területek, ahol nő a munkaképes korúak száma. Ezek közül a holland, portugál, spanyol, brit és görög régiókban várható a legnagyobb mértékű növekedés. Az EU-átlagot meghaladó mértékű csökkenést mutató területek között olasz, spanyol és német régiókat találunk.

A munkaképes korú népességben belül a 15–24 évesek aránya az EU egészét tekintve 20 százalékról 17 százalékra fog csökkenni ugyanebben az időszakban. Németország keleti és Olaszország északi területein a fiatal munkába lépők aránya 14 százalék alá csökkenhet. Ugyanitt az 55–64 évesek aránya 27 százalék fölé emelkedhet. Az új mun-

kába lépők száma portugál, dán, holland, francia és spanyol régiókban haladja majd meg a nyugdíjba menők számát.

1985 és 1995 között a demográfiai változások a legtöbb EU-országban kedvező hatással voltak a munkaerő alakulására: a munkaerőforrás esetenként nagyobb mértékben nőtt, mint a munkaképes korú népesség. Ennek két oka volt: nőtt a nők gazdasági aktivitása, és nőtt a 30–50 éves korúak száma, akikre amúgy is a legnagyobb gazdasági aktivitást feltételezve a demográfiai változások, legalábbis 2005-ig, a munkaerő növekedését eredményezik. Ez a növekedés azonban általában kisebb lesz, mint ami 1985 és 1995 között bekövetkezett. Görögország, Portugália és az Egyesült Királyság kivétel az általános növekedés alól. 2005 és 2015 között a demográfiai változások kedvezőtlenül fognak hatni a munkaerő arányának alakulására. A háttérben a „baby boom” nemzedék nyugdíjba menetele húzódik meg. Luxemburgban, Portugáliában és az Egyesült Királyságban ugyanakkor nem kell kedvezőtlen demográfiai hatástól tartani.

A fiatal (15–24 éves) munkaerő hiányával fog szembesülni Dánia, Hollandia, Ausztria és ezeknél kisebb mértékben az Egyesült Királyság és Luxemburg. A középkorú (30–49 éves) munkaerőn belül a férfiak foglalkoztatottsága már most minden EU-országban magas. Ugyanezen korosztályú nők foglalkoztatottsága a mediterrán országokban és Írországból 50 százalék körüli, ami kifejezetten alacsony. Ez várhatóan nem is fog lényegesen megváltozni 2005-ig. A munkaerő tartalmát az idősebb (50–64 éves) korosztály jelentheti, és ezen belül is elsősorban a nők.

Ami a regionális eltéréseket illeti, ez Spanyolországban és Olaszországban fog komoly problémát okozni, mivel ezekben az országokban sűrűn lakott területeket érint. A foglalkoztatáspolitikának meg kell találni a módot egyes korcsoportok aktivizálására, és emellett a munkaerő mobilitását is elő kell segíteni.

Sz. K.

JAIN, A.: Implications for evaluating the impact of family planning programs with a reproductive health orientation. (A reprodukció egészségét célzó családtervezési programok hatásának értékelése.) Studies in Family Planning, 2001/3. 220–230. p.

Az ENSZ 1994-ben Kairóban tartott Népesedési és Fejlesztési Konferenciáján felhívta a kormányok figyelmét arra, hogy a családtervezési programok kialakításánál a reprodukció egészségét biztosító szolgáltatásokra is tekintettel kell lenni. A kívánatos cél a termékenység és a népességnövekedés mérséklése helyett az lenne, hogy segítsék az egyéneket abban, hogy termékenységi célkitűzéseiket egészséges módon tudják megvalósítani. A szerző ezen cél elérése, vagy annak elmaradása alapján tartja értékelendőnek a családtervezési programokat. Az erre szolgáló index alkalmazhatóságát egy Peruban végzett panel vizsgálatban tesztelték. Az 1990-es évek első felében végzett vizsgálat ezernél több házas nőre terjedt ki.

A nők 19 százaléka két és fél éven belül legalább egy gyereket szült, és az anyák közel fele akarta is a gyereket. A tipikus családtervezési programok mind a kívánt, mind a nem kívánt gyermekek számát csökkenteni akarják. A szerző szerint a programoknak alapvetően a nem kívánt terhességek számának csökkentésére kell irányulniuk.

Amennyiben a családtervezési programnak a házastársak valamelyikének sterilizációja is részét képezi, úgy fel kell hívni azok figyelmét más módszerekre, a sterilizáció mellékhatásaira és arra is, hogy azt követően többé már nem lehet gyerekekük. Mindennek hiányában többen sajnálták, hogy ezt a megoldást választották.

A szerző a perui családtervezési programot az érintettek 75 százalékánál sikeresnek értékelte. A nők 25 százaléka nem érte el reprodukciós célkitűzését: nem kívánt terhesség következett be, megbánta a sterilizálást, terméketlennek bizonyult a vizsgálat ideje alatt. Ugyanakkor a megfigyelt nők 5 százaléka olyan kórházi kezelésre szorult, ami a terhességgel vagy fogamzásgátlók szedésével volt összefüggésben. (Fogamzásgátlók használatáról a nők több mint 40 százaléka számolt be.)

A szerző tárgyalja a termékenység és a kapcsolódó egészségügyi problémák mutatói szintetizáló index használatának előnyeit és korlátait. Elismeri, hogy az ilyen kettős megközelítésben vizsgált családtervezési programok sikere egyéb területeken tett intézkedésektől is függ (lásd oktatás, kommunikáció, tradíciók figyelembevétele). Szükség van a sokrétű feladatokat ellátni képes személyek kiképzésére.

A termékenység alakulását befolyásolni kívánó szolgáltatásoknak négy cél megvalósítására kell törekedniük: 1. megbízhatóvá kell tenni a fogamzásgátlók használatát; 2. biztonságossá kell tenni a nem kívánt terhességek kezelését, és el kell érni, hogy a kívánt terhességek biztos kimenetelűek legyenek; 3. kezelni kell a nőgyógyászati problémákat (fertőző és szexuális úton terjedő betegségek, emlő- és petefészekrák, meddőség); 4. foglalkozni kell a nők egyenlőségét gátló tényezőkkel (szexuális és házasságon belüli erőszak, leánygyermek diszkriminációja). A fejlődő országokban mindennek eléréséhez számottevő erőforrások szükségesek.

Sz. K.

MULDER, C.H. – WAGNER, N.: *The connections between family formation and first-time home ownership in the context of West Germany and the Netherlands.* (A családalapítás és az első lakástulajdon megszerzése közötti kapcsolatok Nyugat-Németországban és Hollandiában.) *European Journal of Population*, 2001/2. 137–164 p.

A családalapítás és lakáshelyzet minden országban szoros kapcsolatban vannak egymással. Az új család alapítása és különösen a gyermekvállalás miatt keletkező lakásigények befolyásolják a lakáspiacot. Más oldalról tekintve a lakáspiaci helyzet is hatással van a családalapításra: vannak, akik elhalasztják a családalapítást vagy a gyermekvállalást addig, amíg a megfelelő lakás nem áll rendelkezésükre, vagy esetleg egy meglévő lakás megkönnyíti a párok egybekelését. E kapcsolat érdekes kutatási terület lehet mind a lakáshelyzet, mind a családi ciklusok kutatói számára.

A cikkben ismertetett kutatásban a szerzők arra keresik a választ, hogy mi történik olyan helyzetekben, amikor a kedvező lakáspiac és gazdasági körülmények könnyebb helyzetet teremtenek az első lakás megszerzéséhez? Vajon együtt változik-e a lakás-szerzés és a családalapítás gyakorisága? A lakás-szerzés áttolódása a fiatalabb életkorra előidéz-e a családi életciklus hasonló változását?

A szerzők a fenti kérdésekre keresik a választ a két országra adatain alapuló kutatásukban. A vizsgálat retrospektív adatok alapján kiterjedt az 1920 és 1960 évek között született kohorszokra, és a lakásszerzés és családi események összefüggéseire a kutatásba vontak 40 éves koráig. Nyugat-Németország és Hollandia együttes vizsgálata azért is érdekes, mivel e két ország eltérő utat járt be a lakáshoz jutás mai rendszerének kialakulásában, illetve eltérő volt a lakásszerzést támogató pénzügyi rendszer is. A vizsgálat mintája arra is lehetőséget nyújtott, hogy ne csak az országok közötti különbségeket, hanem az időbeni változásokat is ki lehessen mutatni. A fő kérdés tehát az volt, vajon a párok törekszenek-e szinkronba hozni családi eseményeiket a lakáshelyzet lehetőségeivel.

A korábbi angol vizsgálatok eredményétől eltérően a szerzők azt állapítják meg, hogy sem Nyugat-Németországban, sem Hollandiában nem találtak bizonyítékot arra, hogy valamiféle törekvés lenne a lakáspiaci lehetőségek és a családalapítási események szinkronizálására. Ellenkezőleg, az események alkalmanként az ellenkező, nem várt irányba mozdultak. A tendenciákban különbségek voltak felfedezhetők az országok, de a kohorszok között is.

Természetes, hogy a legtöbb pár lakástulajdonos szeretne lenni már a családalapítás vagy az első gyermek megszületése előtt. E azonban csak a párok egy kisebb részének adatik meg, s ez a helyzet különösen Németországra jellemző. Hollandiában a párok egyre nagyobb hányada rendelkezik önálló lakással már a gyermekvállalás előtt. A növekvő lehetőségek következtében Hollandiában folyamatosan csökkent a fiatalok átlagéletkora az első lakás megszerzésekor. Németországban a lakáspiac és a pénzügyi szabályozók nem segítettek ugyanezt.

Igaz, hogy a párok egy része elhalasztotta a gyermekvállalást addig az időpontig, amíg az önálló lakás lehetősége valóra vált. Ez a halasztás azonban csak azoknál a pároknál volt megfigyelhető, akiknek a belátható jövőben oldódott meg a lakásproblémája, így a halasztás valójában csak rövid távú volt. Azok a párok, akik a közeli időben nem remélték lakáshelyzetük megoldódását, inkább a családalapítás mellett döntöttek, s elfogadták, hogy lakáshelyzetük csak a későbbiekben rendeződik. Valójában a lakásszerzés későbbi rendezése kisebb hatással van az emberek életére, mint amit a gyermekvállalás elhalasztása okozhat. A fiatalok lakásszerzésének elhalasztása vagy e folyamat elnyújtása azt a lehetőséget is biztosítja a fiatalok számára, hogy rugalmasan alkalmazkodjanak a lakáspiac változásaihoz, és anyagi helyzetük alakulásához.

A kutatás érdekes eredményei ellenére bizonyos korlátokkal rendelkezik. A megállapításokat csak az országok és kohorszok közötti különbségekből vonhatták le, ahelyett, hogy direkt megfigyelésekre támaszkodtak volna. Az események időbenisége nem jelenti szükség szerint az okozati összefüggések meglétét, ehhez a döntési folyamatok vizsgálatára lett volna szükség.

Az országok és a kohorszok közötti különbségek más, nem vizsgált tényezőkből is következhetnek. Így például nem volt lehetőség a reáljövedelmek változásának vizsgálatára sem.

ROSE, A. de – RACIOPPI, F.: *Explaining voluntary low fertility in Europe: a multilevel approach.* (Az európai vállaltan alacsony termékenység magyarázata: többoldalú megközelítés.) *Genus*, 2001/1. 13–32. p.

Az európai országokban ma az alacsony termékenység megjelenik a kétgyermekes családmódelben, az egy gyermeket vállalók arányának állandósulásában és a gyermektelenek számának növekedésében. Utóbbi alól a mediterrán országok kivételek, de észak- és kelet-európai jellegzetességekről is beszélhetünk.

A szerzők az EGB-országokban az 1980-as évek végén és az 1990-es évek közepén végrehajtott egységes fogalmakat használó termékenységi és családmegfigyelésekre alapozzák a vizsgálatukat. Tekintettel arra, hogy az egyes országokban a megfigyelés eltérő időpontban (1988–1996) történt, az adatok némileg heterogének, amit azonos csoportok (részminták) kiválasztásával ellensúlyoztak. Ily módon csökkent a mintanagyság, de javult az országok közti összehasonlíthatóság.

A ténylegesen tapasztalható arányoktól eltért a válaszadók között a gyermeket nem kívánók és a csak egy gyermeket kívánók aránya. Az egy gyereknél többet nem tervező nők aránya Németországban, Ausztriában, Belgiumban és Franciaországban volt a legmagasabb. A skandináv országokban a fiatal és idős kohorszok egészen másképp vélekedtek erről. A kelet-európai országokban a fiatalabb nők általában kevesebb gyereket terveznek, mint az idősebbek. A gyereket egyáltalán nem kívánók aránya az országok többségénél csak néhány százalékot tesz ki. A fiatal belga és lengyel nők ezzel szemben nagyobb arányban kívánnak gyereket, ezért ők kivételt jelentenek.

A gyermeket nem kívánók között több a párkapcsolatban élő, magasabb iskolázottságú, városlakó és vezető állású nő. Ebben a vonatkozásban az is szerepet játszik, mennyire gyakorolja valaki a vallását. Végül a megélt családmódel is befolyásoló tényező: az egyetlen gyerekként felnőtt lányok maguk is csak egy gyermeket kívánnak szülni.

Európai módelről nem beszélhetünk. Ennek oka a nők országonként eltérő vállalt termékenysége mellett az eltérő társadalmi, gazdasági és kulturális háttérben is keresendő. Mindezen tényezők hatását 15 változóra kiterjedő főkomponens elemzésben vizsgálták. A vizsgálatba vont tényezők összes magyarázó ereje 70 százalék volt. Maguk a tényezők két csoportba foglalhatók: modernizáció (ami a társadalmi-gazdasági fejlődést jelzi) és a nemek közti egyenlőség. Az alacsony vállalt termékenységet elérendő célnak tekintő nők aránya azokban az országokban volt magas, ahol megkésett a modernizáció és a nők kedvezőtlen megkülönböztetésben részesülnek. Ilyenek a mediterrán országok: Olaszország és Spanyolország. A kettős skála ezzel ellentétes mezőjében helyezkednek el a skandináv államok: Norvégia és Svédország.

A többoldalú megközelítést alkalmazó módelre épülő elemzés nyitva hagy bizonyos kérdéseket. Módszertani szempontból az egyedi célnak megfelelő hierarchikus csoportosítást (klaszterezést) kell végezni. A legtöbb szociológiai és demográfiai megfigyelésből hiányzik a többoldalú megközelítés, noha ez fontos lenne. Problematikus az olyan elméleti keret kialakítása, amely alapot ad a megfelelő mutatók kiválasztásához. Végül a termékenység, valamint a gazdasági és társadalmi tényezők közti kapcsolat egyértelmű definiálására is szükség lenne – ugyanezen elméleti kereten belül.

Sz. K.

SCHERBOV, S. – VLANEN, van H.: Marriage and fertility in Russia of women born between 1900 and 1960: a cohort analysis. (Az 1900 és 1960 között Oroszországban született nők házasságkötése és termékenysége: kohorsz elemzés.) European Journal of Population, 2001/3. 280–294. p.

A vizsgálat az 1994. évi mikrocenzus során a nők életútjáról gyűjtött retrospektív adatokra épült. Az 1900 és 1960 között Oroszországban, illetve a Szovjetunióban született nőknek szülőképes életkorukban éhínséggel, háborúkkal és azok következményeivel kellett megküzdeniük. A háborúk idejéről hiányoznak a népmozgalmi nyilvántartások, viszont a mostani megfigyelés során ezen válságidőszakok termékenységéről is megkérdezték a nőket. (A mikrocenzus 5 százalékos mintát használt, és a kérdéses időszakban született nők száma 2,2 millió volt.)

Oroszországra hagyományosan jellemző a korai, 22–23 éves korban kötött házasság. A kohorsz vizsgálat az 1920-as évek első felében születetteknél mutat magas értéket (25 év), ami mostanra 22 év alá esett. Nyugat-Európában magasabb a házasságkötési életkor, és újabban még emelkedik is. A soha nem házasodott nők aránya az időszak nagyobb részében, 8–10 százalék között alakult. Az utóbbi időkben egyre gyakoribb az élettársi kapcsolat, és a közvélemény is inkább elnéző ebben a vonatkozásban.

A II. világháború hatása jól érzékelhető a házasságkötések, valamint az özvegyek számának alakulásában. Az 1920-ban született kohorszban a házas nők arányának emelkedése 1940 és 1944 között megállt, és 40 éves korukban is csak 70 százalékuk volt házas. Az 1910-ben született kohorsz tagjainak 30 éves korukban 4 százaléka volt özvegy, míg öt évvel később ennek a generációnak mintegy fele elvesztette a férjét.

A fiatalabb kohorszokban gyorsan emelkedik a válás valószínűsége. A legfiatalabbnál 26 éves kor után állandósul a válási arány. Ennek oka nem a válások csökkenése, hanem az újraházasodás, ahol egyre kevésbé akadály a meglévő gyerek – ahogy magát a válást sem akadályozza meg a gyerek megléte. Az 1990-es években a házasságoknak közel fele felbomlott, és a házasoknak egynegyedét az újraházasodottak adták.

A kohorsz termékenység kisebb időbeli ingadozást mutat, mint a házasságkötés. A befejezett termékenység csökkenő tendenciájú: az 1900-ban születetteknél 2,9, míg az 1960-ban születetteknél 1,7. A korszpecifikus termékenységnek az anya születési éve szerinti alakulása egyes kohorszoknál torzult, esetenként bimodális görbét követ. A fiatalabb kohorszoknál a korszpecifikus termékenység görbéje kifejezett csúcsot mutat, és a legnagyobb termékenységre vonatkozó modális életkor alacsonyabb, mint a legidősebb generációknál.

Az egygyermekes anyák jóval később kötöttek házasságot, mint a háromgyermekesek. Más megfogalmazásban: mennél alacsonyabb a befejezett termékenység, annál magasabb a nők házasságkötési életkora. A házasságkötés után általában egy éven belül megszületik az első gyerek, míg a második, illetve harmadik gyerek 5–5 éves kiséssel következik és ez minden generációra jellemző. A nők ma az egy- vagy kétgyermekes családot részesítik előnyben, és 30 éves koruk előtt befejezik a termékeny életszakasukat.

Sz. K.

SANTOW, G. – BRACHER, M.: *Deferment of the first birth and fluctuating fertility in Sweden.* (Az első gyermekszülés elhalasztása és fluktuáló termékenység Svédországban.) *European Journal of Population*, 2001/4. 343–363 p.

A fejlett országokban az utóbbi húsz esztendőben tapasztalt termékenységsökkenés együtt járt azzal is, hogy az első gyermek egyre későbbi anyai életkorban született meg. A házasságkötési életkor emelkedésén keresztül fejtette ki hatását számos olyan tényező, mint a nők változó szerepe, a családon kívüli tevékenységek jelentőségének növekedése, a nők iskolai végzettségének emelkedése, a növekvő munkavállalási lehetőségek kialakulása, a nők fokozott részvétele a munkaerőpiacon, valamint a szexuális forradalom térnyerése párhuzamosan hatékony fogamzásgátlók elterjedésével. A felsorolt tényezők általában az egyén szintjén fejtik ki hatásukat. Ugyanakkor a tényezők egy része társadalmi szinten is kifejtheti hatását. A szerzők példának a munkanélküliséget említik: a munkanélküli egyén körülményeit – és így gyermekvállalási döntését – e tény befolyásolhatja. Ugyanakkor a társadalom nem munkanélküli többségét annak ismerte és tudata befolyásolhatja, hogy tisztában van azzal, az emberek egy részének nincs munkája.

Svédországra is jellemző a későbbi gyermekvállalás, sőt azon országok körébe tartozik, ahol ez korábban következett be. A fejlett országokban tapasztaltakkal ellentétben az 1980-as években a termékenység még emelkedett is a '90-es évek csökkenését megelőzően. A szerzők cikkükben az első gyermek megszületésének időzítését vizsgálják az 1966–1992 közötti időszakban. A vizsgálat céljára egy modellt állítottak fel, amely mind az individuális, mind a társadalmi körülményeket igyekszik figyelembe venni, hogy kimutassák, az első gyermek megszületésének időzítése mennyire válasz a változásokra. Ugyanakkor nem csak az első gyermek születésének időzítését vizsgálták, hanem azt is, hogy ez miként befolyásolja naptári termékenységet.

A vizsgálatot születési kohorszokként és azok viselkedésének összehasonlításával végezték. Az összehasonlítások elején kiderült, hogy azonos irányú változások mögött időszakonként más és más körülmények húzódnak meg. Az 1949–54 között születettek termékenységsökkenése a tizenéves kor végén a terhességmegszakítások elérhetővé tételével magyarázható, majd az 1955–59. évi kohorszok termékenységsökkenése a szexuális oktatás bevezetése és a modern fogamzásgátlók terjedésének hatására következett be.

A családtervezés hatékonyságának térnyerése olyan tényezők hatását is érvényre juttatja, amelyek a termékenység szezonálisának fokozódásához vezetnek. Ilyenek például a gyermek vélt vagy valós iskolai előnyei (pl. ha az év elején születik a gyermek, akkor az osztályban az érettebbek közé fog tartozni), vagy a gyermeknevelés terén vélt előnyök (pl. az év elején született gyermekkel az anya két nyarat tud otthon tölteni, aminek jelentőségét Svédországban az éjjelek-nappalok jelentősen eltérő hossza miatt nehéz vitatni).

Ugyancsak fontos tényező a családi állapot szerint specifikus termékenységi arányszámok eltérése is. A fiatalok körében a házások termékenysége a legmagasabb, azt követi az együtt élők majd a hajadonok termékenysége. A fiatalok növekvő arányú felsőfokú iskolai végzettsége elsősorban a tanulmányok végzésének időszakában a házasságok helyett az együttélést helyezte előtérbe, ami önmagában is a fiatalkori termékenység csökkenéséhez vezet.

Ugyancsak a kutatás tárgyát képezte, hogy miként hathatott a termékenységre, az első gyermek megszületésére a nemzetgazdaság helyzete. Várhatóan a munkanélküliség emelkedése a fiatalkori termékenység csökkenéséhez vezethet. Ettől eltérően az adatok azt mutatják, hogy a gyermekvállalásra nem a nemzetgazdaság helyzete, hanem a szülők anyagi körülményei, ezen belül is a megelőző két esztendőben akkumulált összeg mértéke van hatással. Ez a hatás nem csak a termékenység és az akkumuláció között, hanem az akkumuláció és az első együttélés között is fellelhető. A szerzők érdekesnek tartják, hogy az első munkába lépést követő két éves felhalmozási időszak hossza megegyezik a Norvégiában tapasztaltakkal.

M. Á.

CARLSON, M.J. – CORCORAN, M.E.: *Family structure and children's behavioural and cognitive outcomes*. (Családszerkezet és hatása a gyerekek viselkedésére és szellemi képességeire.) *Journal of Marriage and Family*, 2001/3. 779–792. p.

A szerzők az amerikai fiatalok longitudinális megfigyelésének az anyákra és gyermekeikre egyidejűleg vonatkozó adatait elemezték. A vizsgálat lezárásakor a gyerekek 7–10 évesek, azaz általános iskolás korúak voltak. A gyerekek viselkedését az anyák beszámolóí alapján minősítették, míg a szellemi képességeket a számtan és az olvasás terén elért eredmény alapján értékelték. A vizsgálat független változói voltak a család-szerkezet, az anyagi helyzet (azaz a család jövedelme), a gyerekek szocializációja (tekintettel az otthoni környezet pozitív érzelmi és értelmi hatására), stresszhelyzetek (amit a család felbomlása vált ki), a gyerekek jellemzői (kisebbséghez tartozás, nem stb.), az anya demográfiai jellemzői (életkor, iskolázottság stb.), az anya pszichológiai állapota (depresszió, életvitel).

A mintát alkotó gyerekek több mint fele a megfigyelés teljes időszakában kétszülős családban élt. Több mint háromnegyed részük fehér (nem afro-amerikai vagy nem spanyol-amerikai) volt. Az anyák átlagos életkora az első gyermek születésekor 22 év volt. A mindvégig kétszülős családok jövedelme kereken kétszerese volt a csonka családokénak.

Az egyszülős családban felnövő gyerekeknél gyakoribbak voltak a viselkedési problémák, mint azoknál, akik születésüktől fogva teljes családban éltek. Ennek nagyrészt a gyermeküket egyedül nevelő anyáknál fellépő depresszió volt a kiváltó oka, ami a mindennapi stresszhelyzetek hatására lép fel. Az ilyen helyzetben levő anyák kevésbé képesek hatékony szülői szerepet vállalni és pszichológiailag is labilisabbak. A gyerekek viselkedési problémái és a családi jövedelem között szignifikáns kapcsolat mutatkozott: az alacsonyabb jövedelmű családok gyerekeinél az átlagot tekintve több viselkedési probléma jelentkezett, mint a magasabb családi jövedelemmel rendelkezőknél.

A kiegyensúlyozott otthoni környezet mellett kevesebb viselkedési problémát tapasztaltak a gyerekeknél. Lányoknál és testvéreknél ritkábbak voltak a viselkedési problémák, mint fiúknál és egyetlen gyerek esetében. Ami a több gyereket illeti, az irodalom ennek ellenkezőjéről számol be. A szerzők az anyák beszámolóira támaszkodtak, és úgy gondolják, hogy több gyereknél megoszlott az anyák figyelme, és nem tudatosultak bennük a viselkedési problémák.

A csonka családban felnövő gyerekeknél gyakoribbak voltak az olvasási nehézségek. Ennek mértéke az ilyen családban töltött idő hosszával együtt emelkedett. Az olvasási nehézségek előfordulása jelentősen csökkent az anyák magasabb iskolázottsága esetén. Az alacsony családi jövedelem, minden mástól függetlenül, számottevő és negatív hatással volt az olvasási problémákra. Ezt valamelyest ellensúlyozni tudta az ismereteket közvetítő családi környezet. Lányoknál és elsőszülött gyerekeknél ritkábban adódott olvasási nehézség.

A csonka családokban felnövő gyerekeknél számolási nehézségek is jelentkeztek. Az anyák iskolázottsága ilyenkor is a nehézségeket mérséklő hatású volt. Alacsony családi jövedelem esetén több számolási nehézséget tapasztaltak. Az afro-amerikai családok gyerekeinél gyakoribb számolási nehézségekről számoltak be. A magasabb családi jövedelem és a kedvezőbb otthoni környezet ezeknél a családoknál is mérsékelte az ilyen problémát.

A szerzők úgy értékelik a vizsgálat eredményeit, hogy a családszerkezet alapvetően a családi jövedelmen keresztül érezteti hatását a gyerekek viselkedése és tanulása területén. Az anyák magasabb iskolázottsága és kedvező pszichológiai állapota ugyanakkor általában csökkenti a gyerekek ilyen természetű nehézségeit.

Sz. K.

HANK, K. – TILMANN, K. – WAGNER, G.G.: Ausserhäusliche Kinderbetreuung in Ostdeutschland vor und nach der Wiedervereinigung. Ein Vergleich mit Westdeutschland in den Jahren 1990–1999. (Intézményes gyermekgondozás Kelet-Németországban az újraegyesítés előtt és után. Az 1990–1999 közötti időszak összehasonlítása Nyugat-Németországgal.) Zeitschrift für Bevölkerungswissenschaft, 2001/1. 55–65. p.

Az egykori NDK gyermekgondozási intézményei egyrészt hozzájárultak a kisgyermekes anyák munkába állásához, másrészt biztosították a gazdaság munkaerő-szükségletét, s ezzel sok nő igényeit elégítették ki. A nyugatnémet gyakorlatban a gyerekek ellátása elsősorban a család, ezen belül is az anyák feladata volt és ma is az, a megfelelő intézményrendszer hiánya miatt is.

Az NDK szociális vívmányaként emlegetik gyakran ma is a gyermekintézmények hálózatának kiépítettségét. Bölcsődétől a napköziig rendelkezésre álltak az intézmények mindenkinek, aki igényelte. A nyitvatartási idő igazodott az édesanyák munkaidejéhez, indokolt esetben akár vasárnap is megoldható volt az elhelyezés, a napközik a szünidőben is üzemeltek. Az egész napos ellátásért a szülők minimális díjat fizettek. A bentlakásos intézmények különösen olcsók voltak. Szinte minden intézmény az állam kezelésében állt, 12% volt üzemi, 164 intézet pedig egyházi fenntartású.

Az újraegyesítés után pénzügyi problémák miatt különösen a napközik kerültek rossz helyzetbe, összességében azonban az ellátottság a félnapos óvodák kivételével 1994-ben magasán a nyugatnémet kvóta felett volt. Megjegyzendő azonban, hogy a születések száma az új szövetségi területen az egykori NDK-hoz viszonyítva a felére esett vissza.

A szerzők a berlini Német Gazdaságkutató Intézet társadalmi-gazdasági vizsgálatainak (SOEP) adatai alapján elemzik a kelet- és nyugatnémet háztartások gyermek-

elhelyezési gyakorlatát 1990 és 1999 között. A bölcsődében elhelyezett gyermekek aránya a keletnémet területeken 1990–1992-ben 60%-os volt (ebből egész napos elhelyezés: 45–50%), 1993-tól kezdett rohamosan visszaesni, a '90-es évek végére 30%-ot (egész napos elhelyezés: 15%) ért el. Az óvodai (félnapos) elhelyezés aránya viszonylag egyenletesen és csekélyebb mértékben csökkent, az 1990-es 98%-ról nyolc év alatt a nyugatnémet arányhoz közelítő 89%-ra. Egész napos óvodai elhelyezések tekintetében azonban az arány 80%-ról 50%-ra esett vissza. A 7–11 éves gyermekek napközi otthonos ellátása 35%-ról csupán 25–30%-ra csökkent.

A nyugatnémet területen ugyanebben az időszakban az arányok nem módosultak: bölcsőde: 6%, óvoda: 80–85%, napközi: 30%.

A vizsgálatok eredményeiből két következtetés vonható le. Egyrészt a bár csökkent, de a nyugatnémet arányokhoz képest még mindig kedvezőbb keletnémet lehetőségek a nyugatnémettől eltérő képet mutatnak az anyaság és a munkavállalás összeegyeztetéséről. A lehetőségek kihasználása azonban a keleti munkaerőpiac helyzete miatt nem teljes: az 1992 óta 3 évre meghosszabbodott gyermekgondozási szabadság és különösen a magas női munkanélküliség miatt a kicsik ellátása inkább az anyák feladatkörébe került. Ebből adódik a másik következtetés: félő, hogy így további férőhelycsökkentésre kerül majd sor a gyermekintézményekben, és a nők munkához jutásának kedvezőbb feltételei esetén ezek már nem állnának rendelkezésre a szükséges mértékben.

Sz. G. S.

AURELU, E. – BALDAZZI, B.: Gender differences in the elderly population: different satisfaction levels in selected spheres of life. (Nemek közötti különbségek az öregkorú népességben: eltérő mértékű elégedettség az élet különböző területein.) Genus, 2001/2. 103–122. p.

Olaszországban – mint számos más fejlett országban – a népesedési trendeket a születések számának csökkenése és a várható átlagos élettartamok növekedése jellemzi. Fenti folyamatok az öregkorú népesség létszámának és népességben belüli arányának emelkedéséhez vezettek. 1999-ben Olaszországban a 65 éves és idősebb népesség aránya az össznépességben belül 17,6 százalék volt már.

Az öregkorúak körében lejátszódó folyamatok különböző társadalmi hatásokkal járnak: általánosságban javul egészségügyi állapotuk, növekszik az általuk képviselt vásárlóerő tömege stb. A kronológiai és a biológiai életkor megkülönböztetésének jelentősége nő, új fogalom a szociális életkor. A kronológiai életkor alapján határozzuk meg általában az egyes életciklusokat: pl. az iskolakötelező kor kezdete és vége, a munkaképes kor kezdete és vége, s ezeket általában a jogszabályok is tükrözik. A családi szerepek is a kronológiai életkorhoz kötődnek, de társadalmi konszenzus alapján alakulnak ki: pl. hány éves korban kötnek házasságot, hány éves korban szülnék gyermeket stb.

Az élettartam meghosszabbodása és különösen az időskorúak egészségügyi-fizikai állapotának javulása ellentmondáshoz vezethet a kronológiai életkorhoz kapcsolható társadalmilag elismert életciklus határok és az időskorúak biológiai képességeinek összevetésében. Az idősök hosszabb várható élettartamuk és javuló egészségügyi állapotuk következtében többre, másra képesek, mint elődeik.

Jelen kutatás arra terjed ki, hogy a különböző nemű, életkorú és társadalmi osztályhoz tartozó időszerűk körében mennyire válik el egymástól a kronológiai és a szociális életkor, másként fogalmazva, az időszerűk milyen mértékben tudnak megfelelni a biológiai életkorukban elvárt szerepüknek.

A vizsgálathoz az indikátorok négy csoportját alakították ki:

- a szubjektív megelégedettség mutatói, amelyek a gazdasági helyzetüket, az egészségi állapotukat, a szabadidő eltöltését, a baráti és családi kapcsolatok alakulását értékelték,
- a szubjektív értékelés mutatói, amelyek a család gazdasági helyzetének változását és jelen gazdasági helyzetét, a megkérdezett egészségi állapotát értékelték,
- az objektív helyzet mutatói, melyek a jövedelem forrásait, a szabadidős tevékenységeket, a társadalmi aktivitást értékelték,
- a társadalmi-gazdasági helyzet mutatói, amelyek az életkorról, iskolai végzettségről, családi állapotról, családtípusról, gazdasági aktivitásról és a területi jellemzőkről tartalmaztak információkat.

A fenti kérdések együttes vizsgálata alapján az időszerűk négy csoportját azonosították az alábbiak szerint:

Passzív elfogadók: Ebbe a csoportba tartozik a nők 51, a férfiak 58 százaléka. Az jellemzi őket, hogy nincs semmilyen kifejezett érdeklődésük, háztartásukon kívül nem fejtenek ki semmilyen lényeges aktivitást, nem követik a politikai eseményeket, és nem vállalnak semmilyen önkéntes munkát. Általában alacsony iskolai végzettség, dél-olaszországi lakóhely jellemzi őket és a kis és a közepes lélekszámú településeken élnek. A passzív elfogadó nők általában házasok, többségük 75–79 éves, általában napi 3 órát néznek televíziót, nincs semmilyen komolyabb betegségük, de ennek ellenére nem érzik jól magukat. Általában elégedettek életükkel. A férfiak 75 évesek vagy idősebbek ebben a csoportban, főleg a baráti körben töltik szabadidejüket és elégedettek életükkel.

A második csoport az új iránt fogékonyak és elkötelezettek csoportja. Ide tartozik a nők 9, a férfiak 14 százaléka. A legfőbb jellemzője e csoportnak az igen erős társadalmi elkötelezettség, amely megnyilvánulhat a vallásosságban, önkéntes munkában, politikai feladatvállalásban vagy más, hasonlóan aktív tevékenységben. Szabadidejüket hatékonyan tervezik, s e téren az elégedettség jellemzi őket. Rendszeresen olvasnak újságot, könyveket, nyaralnak, és utazásokon vesznek részt. Közép- vagy felsőfokú iskolai végzettséggel rendelkeznek és Észak-Olaszországban élnek. A nők általában 65–74 évesek, a férfiak többsége a 65–69 évesek csoportjába tartozik. A nők általában egyedülállóak és a kis- és közepes lélekszámú településeken laknak. A férfiak között inkább a házas családi állapotúak vannak többségben.

A harmadik csoport tagjainál a család és a családi otthon áll a középpontban. A nők 18, a férfiak 22 százaléka tartozik e csoportba. Az élet minden területén a nagyfokú elégedettség és a jó gazdasági helyzet jellemzi őket. Nagyfokú elkötelezettség a család iránt ugyancsak jellemző. A férfiak érdeklődnek a politika, az önkéntes munka, társadalmi élet iránt, sokat olvasnak. Ez a nőkre nem jellemző. Mind a nők, mind a férfiak magas iskolai végzettségűek. A férfiak általában kereső tevékenységet végeznek, ez is hozzájárul ahhoz, hogy anyagi helyzetüket jónak ítélik. Elégedettek munkájukkal, egészségükkel és gazdasági helyzetükkel. Magas iskolai végzettségűek és az 50 ezer főnél

népesebb városokban laknak. A nők főleg Északkelet-Olaszország 50 ezer lakosánál nagyobb városaiban laknak.

A negyedik csoport az igen öregek csoportja. Ezek közé tartozik a férfiak 7, a nők 21 százaléka. Az igen idős korúak jellemzője a betegségek jelenléte és az elégedetlenség az élet sok területén. A csoport női tagjai közül az idősebbeket a kedvezőtlen gazdasági helyzet, a csökkenő jövedelem és az önálló lakás hiánya jellemzi.

Fenti csoportosítások közelebb vezethetnek az időskorúak különböző csoportjaiban a specifikus problémák megértéséhez és a körükben kialakítandó életstratégiák elősegítéséhez.

M. Á.

LUSYNE, P. – PAGE, H. – LIEVENS, J.: *Mortality following conjugal bereavement, Belgium 1991–96: The unexpected effect of education.* (Halandóság a házastárs halála után Belgiumban 1991–1996 között. Az iskolai végzettség nem várt hatása.) *Population Studies*, 2001/3. 281–289 p.

A társ elhalálása minden ember életében megrázkódtatás, amely helyzet az életben maradt partnernél magasabb halandósági rizikót is jelent. Ezt a tényt számos tanulmányban igazolták már. Több szerző azt is kimutatta, hogy a halandósági rizikó emelkedése eltérő lehet a különböző nemek, korcsoportok között, de attól is függ, hogy mennyi idő telt el a partner halála óta. Néhány tanulmány a társadalmi csoportok közötti különbségek kutatására is kitért. A szerzők jelen cikkükben az iskolai végzettség differenciáló hatását tanulmányozzák.

A tanulmány az 1991. évi belgiumi népszámlálást követő öt esztendő népmozgalmi eseményeit vizsgálja. A kutatás mintegy 55 ezer férfi és 141 ezer nő adataira terjed ki, akik a népszámlálás időpontjában éltek, házas családi állapotúak voltak, a 30–84 évesek csoportjába tartoztak, és a népszámlálást követő 5 éves időszakban megözvegyültek. A vizsgálatból kimaradtak azok a személyek, akik a házastárs halálát követően igen rövid időn belül elhaláloztak, így kuszóbbólva ki az együttes baleseti halálozás esetleges torzító hatásait.

A vizsgálat általános megállapításai egybeesnek a korábbi kutatások eredményeivel. A megözvegyültek halandósági rizikója minden korcsoportban, és mindkét nemnél magasabb, mint akik családjában hasonló tragédia nem következett be. Újabb eredmény, hogy az özvegyülés halandóság-növelő hatása erősebb az eseményt követően, és erősebb a fiatalabb korcsoportokban a férfiak körében, mint a nőknél.

A vizsgálat eredményei alátámasztják a korábbi finn vizsgálat eredményeit, miszerint az iskolai végzettség magasabb szintje nem mérsékli a halandóság rizikóját. Ezen túlmenően, ha a megözvegyülés óta eltelt időtartam szerint vizsgáljuk a kérdést, ha távolabb kerülünk a megözvegyülés időpontjától, a magasabb iskolai végzettségűek csoportjában a többlethalandóság szintje még emelkedik is, az általános csökkenő tendenciával szemben. E váratlan eredményre nagyon nehéz magyarázatot találni. A szerzők arra gondolnak, hogy a halálesetet követő időszakban a hátramaradtnak elsősorban a megértésre van szüksége, a későbbi időszakban azonban a társadalmi kapcsolatok jelentősége emelhető ki.

Vélhetően az alacsonyabb iskolai végzettségűek körében az érzelmi támogatás, amely elsősorban a családi közösségen belül válik valóra, sokkal hatékonyabban működik. A magasabb iskolai végzettségűek csoportjában a társadalmi támogatás rendszere szélesebb körű, bonyolultabb, s ennél fogva feltehetően nem is képes az emocionális támogatást krízis helyzetekben, mint a házastárs elvesztése, a szükséges szinten biztosítani.

Egy másik magyarázata az lehet a dolgoknak, hogy a kivételes események feldolgozási mechanizmusában is különbségek lehetnek a különböző csoportokban, más a dolgok leereagálási módja, nincsenek eltanulható példák a követendő magatartásra stb. Az is közrejátszhat a különbségek kialakulásában, hogy a szociális környezetet alkotó személyek, akiknek feladatuk lenne a szükséges támogatás biztosítása, nincsenek kellően felkészülve e feladatra. Mindezek hozzájárulhatnak ahhoz, hogy a magasabb iskolai végzettségűek csoportjában, ahol e rendkívüli események bekövetkezése ritkább, nincsenek felkészülve a szükséges támogatás megadására. Ezt támasztja alá a fiatalabbak magasabb többlet-halandósága is.

Ugyancsak magyarázat lehet a magasabb iskolai végzettségűek többlet-halandóságára, hogy a házastárs halála némileg más hatással van a hátramaradottra, mint az alacsonyabb iskolai végzettségűek csoportjában. Az iskolázottabbak körében feltehetőleg magasabbak a pszichológiai és a házasságon belüli bensőséges társas kapcsolatok iránti igények, melyeknek elvesztése végzetes hatásokat is kiválthatnak.

Összefoglalva a szerzők azt a megállapítást tették, hogy annak ellenére, hogy a magasabb iskolai végzettségűek halandósága általában alacsonyabb, a házastárs halála esetén az alacsonyabb halandóságot eredményező mechanizmusok nem működnek.

M. Á.

GAMINIRATNE, W.K.: Recent developments in causes of death statistics in Australia: automation and multiple cause coding. (A halálóki statisztika újabb fejleményei Ausztráliában: automatizálás és többes halálóki kódolás.)

Az Ausztrál Statisztikai Hivatal 1997-tel kezdődően a halotti bizonyítványon szereplő valamennyi, a halálhoz vezető okot kódolja, és ezek közül számítógépes program választja ki az alapvető halálókokat. A szerző 1901-ig visszanyúlva áttekinti a korábbi gyakorlatot, majd az új rendszer előnyeit és korlátait tárgyalja.

Az elmúlt évszázadban Ausztráliában lényegesen átalakult a halálókok gyakorisági sorrendje, és az elhaltak átlagos életkora is változott. A születéskor várható átlagos élettartam férfiaknál az 1902. évi 55 évről 1996-ig 74 évre emelkedett. A nők körében 59 évről 84 évre nőtt a mutató értéke. Ugyanekkor csökkent a fertőző betegségek által kiváltott halálozások száma, nőtt a degeneratív és az emberi tevékenységgel kapcsolatos okok miatti halálozások száma. Az összes halálozás háromnegyedét a 65 éves kor felett meghaltak, míg az összes halálozás mintegy egynegyedét a 85 évesnél idősebb korban meghaltak teszik ki. Az idősök között a leggyakoribb halálókok a rák, a reumatikus szívbetegségek és az idegrendszeri betegségek.

Az 1997-ben Ausztráliában regisztrált halálozások 18 százalékánál csak egy halálókot jelöltek meg. A halálozások több mint 50 százalékánál két vagy három, míg 12 százalékuknál öt vagy több halálókot került feljegyzésre. Az egyes betegségek eltérő

arányban szerepeltek úgy, mint alapvető és egyéb kapcsolódó halálokok. Amikor a rák szerepelt a halotti bizonyítványban, az az esetek 68 százalékában alapvető halálokot jelentett. Amikor reumatikus szívbetegségeket vagy idegrendszeri betegségeket tüntettek fel, ezek az esetek 58, illetve 56 százalékában alapvető halálokot jelenthettek. A fertőző betegségek és a magas vérnyomás alapvető halálökként való megjelenése nem érte el ezen betegségek halotti bizonyítványban való előfordulásának 10 százalékát. Ausztráliában különben közel azonos gyakorisággal a rák és a szívbetegségek a vezető halálok.

A több halálok számítógépes kódolásának számos előnye van. Megfelelően kialakított rendszerben az adatok gyorsabban dolgozhatók fel és részletesebb adatösszeállítások készíthetők, mint a korábbi kézi feldolgozás mellett. Hosszú távon jelentős költségmegtakarítást lehet elérni a munkavégzéshez szükséges személyzet számának csökkenése révén. További előny, hogy pontosabb adatokat lehet kapni és ezekre alapozva kiterjedt járványügyi és demográfiai kutatás végezhető. A Betegségek Nemzetközi Osztályozásának újabb változatára való áttérés és a fordítókulcs kialakítása is egyszerűbb lesz. A rendszert alkalmazó országok körének bővülésével a nemzetközi összehasonlítás lehetősége is nőni fog.

Az egyetlen alapvető halálokot feljegyző rendszer egydimenziós képet ad a halálhoz vezető állapotról. A több halálokot feldolgozó rendszer végül is nem helyettesíteni, hanem kiegészíteni hivatott az előbbit. A haláloki statisztika számítógépre vitelénél szerzett tapasztalatok jól hasznosíthatók a betegségekről a kórházaktól kapott adatok feldolgozásánál. A foglalkozási, tevékenységi, oktatási és területi megfigyeléseknél is szóba jöhet az ilyen rendszer bevezetése.

Sz. K.

DEMOGRÁFIAI FOLYÓIRATSZEMLE

DEMOGRAFIE

a Cseh Statisztikai Hivatal folyóirata
2001. No. 4.

MORÁVKOVÁ, S.: A 2001. évi népszámlálás előzetes eredményei.

KOSCHIN, F.: A termékenység struktúrája a kilencvenes években és következményei.

POLLNEROVÁ, S.: Easterlin elmélete és a termékenység alakulása a nyugat-európai országokban, a Cseh Köztársaságban, Magyarországon és Lengyelországban.

STLOUKAL, L.: A fejlődő országok népességstruktúrájának változása 2000 és 2050 között.

SRB, V.: 2001. március 1-jén 11 716 cigány nemzetiségű lakos volt a Cseh Köztársaságban.

KRAUS, J.: Alternatív vagy hagyományos népszámlálás: folyamatos népszámlálás Franciaországban.

DEMOGRAPHY

az Amerikai Népesedési Társaság folyóirata
2001. No. 3.

- HIRSCHMAN, C.*: A bevándorló fiatalok iskolai végzettsége: a részekre bontott asszimiláció elméletének próbája.
- ROSENBAUM, E.* – *FRIEDMAN, S.*: Különbségek a bevándorló és a helyben lakó gyermekes háztartások elérési távolságaiban, New Yorkban.
- ALBA, R.* – *LUTZ, A.* – *VESSELINOV, E.*: Mennyire maradandó a bevándorló csoportok közötti egyenlőtlenség az Egyesült Államokban?
- BORJAS, G.J.*: Az etnikai csoportok felkészültségbeni különbségeinek hosszú távú konvergenciája
- REED, D.*: Bevándorlók és a férfiak jövedelmi különbségei az Egyesült Államok régióiban.
- HAO, L.* – *KAWANO, Y.*: A bevándorlók és a jóléti szolgáltatások, lehetőség a kapcsolatra a saját etnikumhoz tartozókkal.
- CHISWICK, B.R.* – *MILLER, P.W.*: A „célország nyelvének megszerzése” modell: alkalmazása a kanadai férfi bevándorlók körében.
- BEAN, F.D.* – *CORONA, R.* – *TUIRAN, R.* – *WOODROW-LAFIELD, K.A.* – *VAN HOOK, J.*: Visszatérő, láthatatlan és kiismerhetetlen vándorlók: az Egyesült Államokban engedély nélkül bevándorló mexikóiak számára vonatkozó becslések eltéréseinek összetevői.
- SANDBERG, J.F.* – *HOFFERTH, S.L.*: Változások a gyermekek és szülők által közösen eltöltött időben: Egyesült Államok, 1981–1997.
- DUNCAN, G.J.* – *BOISJOLY, J.* – *HARRIS, K.M.*: Testvér, kortárs, szomszéd és iskola-társak: összefüggések, mint a tizenévesek fejlődésének fontos jelzőszámai.

2001. No. 4.

- THORNTON, A.*: A fejlődési paradigma, történelmi mellékutak és családi változások.
- ZULU, E.M.*: A szülés utáni szexuális megtartóztatás gyakorlatának és okszerűségének különbözőségei az etnikai csoportokban, Malawiban.
- ARENDS-KUENNING, M.*: Hogyan befolyásolják a családtervezési tanácsadó munkatársak látogatásai a nők fogamzásgátlási magatartását Bangladesben?
- ROUS, J.J.*: Helyettesíti a szoptatás a fogamzásgátlást a családtervezési gyakorlatban?
- CAMBOIS, E.* – *ROBINE, J-M.* – *HAYWARD, M.D.*: A fogyatékoságmentes várható élettartam társadalmi különbségei a francia férfiak körében, 1980–1991.
- PORTRAIT, F.* – *LINDEBOOM, M.* – *DEEG, D.*: Különböző egészségi helyzetekben várható élettartamok: eredmények az öregkorúak egészségi állapotának és halandóságának közös modelljéből.
- LEE, R.* – *MILLER, T.*: A halandóság előrejelzésére kialakított Lee-Carter módszer eredményének értékelése.
- LAUDERDALE, D.S.*: Oktatás és túlélés: születési kohorsz, naptári és életkori hatások.
- FRANK, R.*: A biológia helytelen alkalmazása a rassz szerinti különbségek demográfiai kutatásában: válasz van den Oord-nak és Rowe-nek.

- ZUBERI, T.: Visszalépés a születéskori súly rassz szerinti különbözőségeinek megértésében.
- VAN DEN OORD, E.J.C.G. – ROWE, D.C.: Egy lépés más irányba: az anya genetikai hatása és a környezeti tényezők befolyása a születéskori súly rassz szerinti különbségeire.

EUROPEAN JOURNAL OF POPULATION

az Európai Népesedési Társaság folyóirata

2001. No. 3.

- CASTIGLIONI, M. – DALLA ZUANNA, G. – LOGHI, M.: Tervezett és nem tervezett születések és fogamzások Olaszországban, 1970–1995.
- GRIMM, M. – BONNEUIL, N.: A francia nők részvétele a munkaerőpiacon életük folyamán, 1935–1990.
- HARWOOD-LEJEUNE, A.: Emelkedő házasságkötési kor és termékenység Dél- és Kelet-Afrikában.
- SCHERBOV, S. – VIANEN, VAN H.: Az 1900 és 1960 között Oroszországban született nők házasságkötései és termékenysége: egy kohorsz elemzés.

2001. No. 4.

- KING, L.: A pronatalizmustól a népjólétig? A családi támogatások kiterjesztése a kisebbségekre Franciaországban és Izraelben.
- RYCHTARIKOVÁ, J. – DEMKO, G.J.: Egyenlőtlenségek a csecsemők továbbélésében: a cseh összekapcsolt adatállományok elemzése.
- SANTOW, G. – BRACHER, M.: Az első gyermekszülés elhalasztása és fluktuáló termékenység Svédországban.
- RENDALL, M.S. – JOSHI, H. – OH, J. – VERROPOULOU, G.: A gyermeknevelési időszak összehasonlítása az Anglia válási forradalmát átélő férfiak és nők között.

GENUS

A Római Tudományegyetem Népeségtudományi Intézetének folyóirata

2001. No. 1.

- ROSE, A. de – RACIOPPI, F.: Az európai vállaltan alacsony termékenység magyarázata: többoldalú megközelítés.
- DALLA ZUANNA, G. – LEONE, T.: A nemi preferencia becslése: az utolsó születések nemi aránya.
- QIAO, X.: A termékenység csökkenésétől a korstruktúra változásáig: öregedés és politikai hatásai Kínában.
- BAGAVOS, C. – FOTAKIS, C.: A munkaerő-piaci trendek demográfiai vonatkozásai: nemzeti és regionális különbségek az Európai Unióban.
- DAOUDI, N.: A halandóság alakulása Algériában a függetlenség elnyerése után.

GAMINIRATNE, W.K.: A halálloki statisztika újabb fejleményei Ausztráliában: automatikus és többes halálloki kódolás.

2001. No. 2.

ALDERS, M.P.C. – MANTING, D.: Háztartás-előreszámítási scenáriók az Európai Unióra, 1995-2025.

LARSEN, U. – YAN, S.: A fekundabilitás és a sterilitás becslése teljes termékenységtörténeti adatokból.

BILLARI, F.C. – ROSINA, A.: Az életkor hatása az ovuláció jelentkezésére a menstruációs cikluson belül. Longitudinális elemzés.

ROBINE, J-M. – JAGGER, C. – ROMIEU, I.: A fogyatékoságmentes várható élettartamok az Európai Unió országaiban: számítások és összehasonlítások.

AURELI, E. – BALDAZZI, B.: Nemek közötti különbségek az öregkorú népességben: eltérő mértékű elégedettség az élet különböző területein.

JOURNAL OF MARRIAGE AND THE FAMILY

az USA Családi Kapcsolatok Nemzeti Tanácsának folyóirata

2001. No. 4.

MURRY, V. – SMITH, E.P. – HILL, N.E.: Rasz, etnikum és kultúra a vizsgált családokban.

MURRY, V. – BROWN, P.A. – BRODY, G.H. – CUTRONA, C.E. – SIMONS, R.L.: Raszszok szerinti megkülönböztetés, mint a stressz, az anya fiziológiai szerepe és a családi kapcsolatok közötti közvetítő.

CEBALLO, R. – DAHL, T.A. – ARETAKIS, M.T. – RAMIREZ, C.: A belvárosi gyermekek közösségi-erőszak veszélyeztetettsége: mennyire tudják a szülők?

PINDERHUGHES, E.E. – NIX, R. – FOSTER, E.M. – JONES, D.: Gyermeknevelés: a szomszédok szegénységének, a lakóhely stabilitásának, a közösségi szolgáltatásoknak és a társadalmi közegnek a veszélyei és hatásai a szülői magatartásra.

HILL, N.E. – BUSH, K.R.: A nevelési környezet és a gyermekek mentális egészsége közötti kapcsolat az afro-amerikai és az európai származású amerikai anyák és gyermekeik körében.

SMITH, E.P. – PRINZ, R.J. – DUMAS, J.E. – LAUGHLIN, J.: A családi folyamatok látens modelljei az afro-amerikai családokban: a gyermek képessége, teljesítménye és nevelési problémái közötti kapcsolatok.

HUGHES, D. – JOHNSON, D.: A gyermekek tapasztalatai a szülők szocializációs viselkedéséről rasszok szerint.

BRODY, G.H. – MURRY, V.: A testvérek szocializációja a vidéki, egyszülős, afro-amerikai családokban.

THORNTON, A. – YOUNG-DE MARCO, L.: A családi kérdések megítélésének négy évtizede az Egyesült Államokban: az 1960-as évektől az 1990-es évekig.

AMATO, P.R. – DeBOER, D.D.: A házasságok instabilitásának generációk közötti átörökítése: a kapcsolattartás tudománya vagy a házasság iránti elkötelezettség?

- ROBERTS, N.A. – LEVENSON, R.W.:* A munkanap maradéka: a munkahelyi stressz és kimerültség hatása a házassági kapcsolatokra a rendőr házaspárok körében.
- MARKS, S.R. – HUSTON, T.L. – JOHNSON, E.M. – MacDERMID, S.M.:* Szerepegyensúly a fehér házaspárok között.
- HELMS-ERIKSON, H.:* A házasság minősége tíz évvel a gyermekek születése után: a gyermekvállalás időzítésének és a háztartási munkamegosztásnak a hatásai.
- PITTMAN, J.F. – KERPELMAN, J.L. – SOLHEIM, C.A.:* Stressz és végrehajtás: a háztartásra fordított idő dinamikus megközelítése.
- ZUO, J. – BIAN, Y.:* Nemi szerepek, háztartási munkamegosztás és az érzékelt méltányosság: egy eset a városi Kínából.
- NOONAN, M.C.:* A háztartási munka hatása a férjek és feleségek jövedelmére.
- MOORE, M.R. – CHASE-LANDSDALE, P.L.:* Nemi együttlét és várandósság a nagyon szegények szomszédságában élő afro-amerikai lányok körében: a család és az érzékelt környezet szerepe.
- UPCHURCH, D.M. – ANESHENSEL, C.S. – MUDGAL, J. – McNEELLY, S.:* Az első szexuális kapcsolat idejének társadalmi-kulturális háttere a spanyol-amerikai tizenévesek körében.
- WOODWARD, L. – FERGUSSON, D.M. – HORWOOD, L.J.:* Rizikó tényezők és élet események a tizenévesek terhességével összefüggésben: az élet első húsz esztendőjére kiterjedő prospektív adatfelvétel eredményei.
- VOLLENBERGH, W.A.M. – IEDEMA, J. – RAAJIMAKERS, Q.A.W.:* A kulturális orientáció nemzedékek közötti átörökítése és kialakulása tizenéves és fiatal felnőtt korban.

POPULATION

a Francia Nemzeti Népelemsztudományi Intézet folyóirata

2001. No. 4.

- HAMMER, R. – BURTON-JEANGROS, C. – KELLERHALS, J.:* Rokonsági kapcsolatok a fiatal svájci generációkban: kapcsolat, struktúra és funkció.
- CHARTON, L. – WANNER, P.:* Az első párkapcsolatok Svájcban: az együttélés formái és a házasságon kívüli együttélés trendjei.
- PRIoux, F.:* Franciaország demográfiai fejlődése.
- TOULEMON, L. – MAZUY, M.:* A gyermekszülés elhalasztva, de a termékenység változatlan.
- TOULEMON, L. – MAZUY, M.:* Öt termékenységi előrejelzés stabil magatartásbeli feltételezésekkel.
- RAZAFIMANJATO, J. – RANDRIAMANJAKASOA, J. – RABEZA, V. – RAKOTONDRAJAONA, N. – ALLMAN, J.:* Madagaszkár demográfiai helyzete.

2001. No. 5.

- ANDRO, A. – HERTRICH, V.:* A fogamzásgátlás iránti igény a Sahel-országokban: a férfiak és feleségük nézetének konvergenciája.

- BARBARY, O.:* A társadalmi és a rassz szerinti elkülönülés becslése és gyakorlata Calibanban. Az afro-kolumbiai háztartások vizsgálata.
- TAIN, L.:* Kórházak, nők és orvosok: az in vitro fertilizáció útjainak kialakítása.
- VIROL, M.:* A királyságok lakosságának becslése és megőbbszöröződése: Vauban és népesség.

POPULATION AND DEVELOPMENT REVIEW

az Amerikai Népesedési Tanács folyóirata

2001. No. 3.

- CAREY, J.R. – JUDGE, D.S.:* Az emberi élettartam-meghosszabbodás, mint önmegegerősítés: a hosszú élet általános teóriája.
- WEINREB, A.A.:* Először a politikák, aztán a kultúra: az etnikai különbözőségek számbavétele a demográfiai magatartásban Kenyában.
- MUELLER, U.:* Létezik-e az átlagos termékenység körüli stabilizáló tényező a modern humán populációkban?
- LIANG, Z.:* A vándorlók életkora Kínában.
- FREEMAN, G.P. – BIRRELL, B.:* Eltérő utak a bevándorlási politikában az Egyesült Államokban és Ausztráliában.
- SCHOEN, R. – STANDISH, N.:* A házasságkötések korlátozása: eredmények az Egyesült Államok 1995. évi családi állapot szerinti halandósági tábláiból.

POPULATION RESEARCH AND POLICY REVIEW

a KLUWER Akadémiai Kiadó és a Déli Demográfiai Egyesület folyóirata

2001. No. 4.

- WOODROW-LAFIELD, K.A.:* A bevándorlás hatása a népesség területi megoszlására.
- LEE, M.A. – RENDALL, M.S.:* Az önfoglalkoztatás hátrányai a feketék és a nők aktív életében.
- GORMAN, B.K. – BOHON, S.A.:* HIV ellenőrzés, az AIDS rizikójának felismerése és a kondom használatának motivációi az Egyesült Államok női lakossága körében.
- STEWART, S.D.:* Kortárs amerikai nevelőszülők: az együtt élő, de nem együtt lakó nevelőszülők integrálása.

2001. No. 5.

- HEUVELINE, P.:* Demográfiai nyomás, gazdasági fejlődés és társadalmi technika: a huszadik század második felében tapasztalt termékenységcsökkenés számbavétele.
- PAMPEL, F.C.:* Különbségek és azonosságok a nemek szerinti differenciális baleseti halandóságban a magas jövedelmű országokban.
- KLAWON, E. – TIEFENHALER, J.:* Üzleti vita a családnagyságról: a termékenység meghatározói Brazíliában.

POPULATION STUDIES

A Londoni Közgazdasági Főiskola Népeségvizsgáló Bizottságának folyóirata

2001. No. 3.

- REID, A.*: Az újszülöttkori halandóság és a halvaszületések a huszadik század elején Derbyshire-ben, Angliában.
- VANLANDINGHAM, M. – HIRSCHMAN, C.*: Népesedési nyomás és termékenység az átmenet előtti Thaiföldön.
- HOEM, J.M. – PRSKAWETZ, A. – NEYER, G.*: Autonómia vagy konzervatív beavatkozás: a társadalompolitika és az iskolai végzettség hatása a harmadik gyermek megszületésére Ausztriában, 1975–1996.
- BONGAARTS, J.*: Háztartásnagyság és -összetétel a fejlődő országokban a kilencvenes években.
- LUSYNE, P. – PAGE, H. – LIEVENS, J.*: Halandóság a házastárs halála után Belgiumban 1991–1996 között. Az iskolai végzettség nem várt hatása.
- YOUNH, K.M.*: A leányok többlethalandósága a Közel-Keleten a hetvenes és nyolcvanas években: jellegzetességek, összefüggések és hiányzó lépések a kutatásban.
- FALKINGHAM, J. – GJONCA, A.*: termékenységi átmenet a kommunista Albániában, 1950–1990.
- LAVELY, W. – LI, J. – LI, J.*: A gyermekek nemi preferenciája Hainan tartomány Meifu Li közösségében, Kínában.

POPULATION TRENDS

Nagy-Britannia Nemzeti Statisztikai Hivatalának folyóirata

2001. No. 2.

- PEARCE, D. – BOVAGNET, F-C.*: Az Európai Unió demográfiai helyzete.
- BERTHOUD, R.*: Tizenéves anyák szülei az etnikai kisebbségek körében.
- HASKEY, J. – ERRINGTON, R.*: Örökbefogadottak és rokonok, akik kapcsolatba kívánnak lépni egymással: az Örökbefogadások Kapcsolati Nyilvántartása.
- RUSHBROOKE, R.*: Azon örökbefogadottak aránya, akik megkapták születési adataikat Angliában és Walesben.

2001. No. 3.

- SCOTT, A. – PEARCE, D. – GOLDBLATT, P.*: A kisebbségi etnikai közösségek száma és jellemzői Nagy-Britanniában: a legújabb becslések.
- HASKEY, J. – SCOTT, A.*: Megbízhatóbb kisebbségi közösségi becslések kisebb területi egységekre: mely területeket kell kiválasztani, és milyen más döntéseket kell hozni: probléma-megközelítés.
- EVANDROU, M. – FALKINGHAM, J. – RAKE, K. – SCOTT, A.*: A lakókörnyezet dinamikája az idősebb korban: kutatási eredmények az Angol Háztartási Panel Vizsgálatból.
- SHAW, C.*: A 2000. évi Nemzeti Népeségelőrszámítás feltételei.

2001. No. 4.

GHEE, C.: 2000. évi népesedési körkép: Anglia és Wales.

HASKEY, J.: Örökbefogadottak és rokonaik, akik az Örökbefogadások Kapcsolati Nyilvántartása segítségével kívántak találkozni egymással: trendek, kapcsolatok és a párosodott rekordok aránya.

DOBSON, J. – McLAUGHLAN, G.: Kifelé és befelé irányuló nemzetközi vándorlások az Egyesült Királyságban, 1975–1999: konzisztencia, változások és hatásuk a munkaerőpiacra.

STUDIA DEMOGRAFICZNE

A Lengyel Tudományos Akadémia Népeségtudományi
Bizottságának folyóirata

2000. No. 1.

PODRAZKA-MALKA, A.: A népesség egészségi állapotának kutatása és a mérés eszközei.

SAKSON, B.: Lengyelország 1988. december 6-ai népessége számára és összetételére vonatkozó becslések, az 1980-as évek kivándorlásának figyelembevételével.

KRUPOWICZ, J.: A változásokat azonnal, ill. a késleltetve jelző mutatószámok koncepciója Lengyelország demográfiai helyzetének kutatásában.

ZEITSCHRIFT FÜR BEVÖLKERUNGSWISSENSCHAFT

a Német Szövetségi Népeségtudományi Intézet folyóirata

2001. No. 1.

SCHWARTZ, K.: Jelentés Németország 2000. évi demográfiai helyzetéről.

HANK, K. – TILLMANN, K. – WAGNER, G.G.: Intézményi gyermekellátás Kelet-Németországban az egyesítés előtt és után. Összehasonlítás Nyugat-Németországgal, 1990–1999.

HELLWIG, J.O.: A „kis válás”. A házasság előtti partnerkapcsolatok felbomlásának pozitív hatása a későbbi házasság válási valószínűségére.

HENNING, S.: Az Egyesült Államok 2000. évi népszámlálása: a tízévenkénti számlálás elemzése történelmi szempontból.